

Univerzita Komenského v Bratislave
Fakulta sociálnych
a ekonomických vied

Mlynské luhy 4
821 05 Bratislava

Ústav sociálnej antropológie

Učiteľia o kurikulárnej reforme na základe dotazníkového prieskumu

Projekt 022UK-2-1/2021 „Kríza – ohrozenie aj výzva: stratégie zvládania pandemickej situácie v rodinách a na školách“

Andrej Mentel, Danijela Jerotijević, Radek Vorlíček

Bratislava, 2023

Financované
Európskou úniou
NextGenerationEU

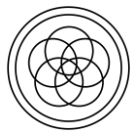
PLÁN [OBNOVY]

MINISTERSTVO
ŠKOLSTVA, VEDY,
VÝSKUMU A ŠPORTU
SLOVENSKEJ REPUBLIKY

FAKULTA SOCIÁLNYCH
A EKONOMICKÝCH VIED
Univerzita Komenského
v Bratislave

Autori správy:

- © Mgr. Andrej Mentel, PhD.
- © Mgr. Danijela Jerotijević, PhD.
- © Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Riešiteľský kolektív projektu:

Hlavný riešiteľ:

Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav sociálnej antropológie:

Mgr. Andrej Mentel, PhD. (zodpovedný riešiteľ projektu)

Mgr. Danijela Jerotijević, PhD.

Mgr. et Mgr. Radek Vorlíček, Ph.D.

Partnerské riešiteľské organizácie:

Prešovská univerzita v Prešove:

Mgr. Alexander Mušinka, PhD. (zodpovedný riešiteľ za UNIPO)

PhDr. Marek Lukáč, PhD.

Mgr. Silvia Lukáčová, PhD.

Ústav etnológie a sociálnej antropológie SAV, v. v. i.:

Mgr. Tatiana Zachar Podolinská, PhD. (zodpovedná riešiteľka za ÚESA SAV, v. v. i.)

Mgr. Soňa G. Lutherová, PhD.

Mgr. Ľubica Voľanská, PhD.

Mgr. Miroslava Kinczer

Mgr. Edita Rigová, MPA

Mgr. Natália Slivková

Centrum antropologických výskumov

Mgr. Lucia Segľová, PhD. (zodpovedná riešiteľka za CAV)

© Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav sociálnej antropológie, Bratislava, 2023

Text neprešiel jazykovou úpravou.

Správa bola vypracovaná v rámci projektu 022UK-2-1/2021 „*Kríza – ohrozenie aj výzva: stratégia zvládania pandemickej situácie v rodinách a na školách*“ podporeného Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky v rámci Plánu obnovy a odolnosti.

Obsah

Úvod.....	2
Dotazník pre učiteľov	3
Postoje učiteľov ku kurikulárnej reforme	3
Vzťah postojov k reforme s pozíciou učiteľa v školskom systéme	7
Závery	9
Literatúra	10

Úvod

Na kurikulárnu reformu sme sa v rámci projektu zameriavali predovšetkým v kvalitatívnom výskume, pretože jej jednotlivé aspekty si vyžadovali podrobnejšie odpovede zúčastnených strán. Zhrnutie individuálnych aj skupinových rozhovorov (*focus groups*) publikujeme v samostatnej správe (Vorlíček, 2023). V dotazníkovom prieskume bola téma kurikulárnej reformy zahrnutá len okrajovo. V tejto správe podávame prehľad základných zistení vyplývajúcich z odpovedí pedagogických pracovníkov na otázky súvisiace s reformou. Okrem jednoduchých opisných štatistík a grafov ilustrujúcich početnosti odpovedí na niektoré otázky uvádzame aj korelácie postojov k reforme so spokojnosťou učiteľa so svojou prácou a s jeho otvorenosťou voči zmenám v školstve. Napokon sa zameriavame aj na to, ako jednotlivé aspekty reformy hodnotia učitelia v súvislosti so svojou pozíciou v rámci školy (napr. s triedníctvom alebo s vyučovaním určitých skupín predmetov). Pri vyučovaných predmetoch nás špecificky zaujímali na jednej strane vyučujúci prírodných a technických vied, na druhej strane predmetov podliehajúcich plošným testovaniam.

Výskumná vzorka a metodológia je podrobnejšie opísaná v samostatnej správe (Mentel, Jerotijević, & Vorlíček, 2023). Na tomto mieste len pripomenieme, že dotazníkový výskum bol zrealizovaný na vzorke učiteľov ($N = 925$) z rôznych typov škôl a zo všetkých krajov tak, aby bol výber reprezentatívny vzhľadom na štruktúru populácie.

Dotazník pre učiteľov

Dotazník pre učiteľov obsahoval okrem iných premenných päť položiek zameraných na pripravovanú kurikulárnu reformu. Tieto otázky dopĺňajú dve všeobecnejšie škály, ktoré nám majú osvetliť jednak postoje respondentov voči učiteľskej profesii, jednak ich postoje voči zmenám všeobecne. Z hľadiska pozície učiteľov v rámci školy nás zaujímalo, či sa líšia postoje k reforme podľa toho, akú skupinu predmetov respondenti vyučujú, a tiež podľa toho, či pôsobia v pozícii triednych učiteľov.

Postoje učiteľov ku kurikulárnej reforme

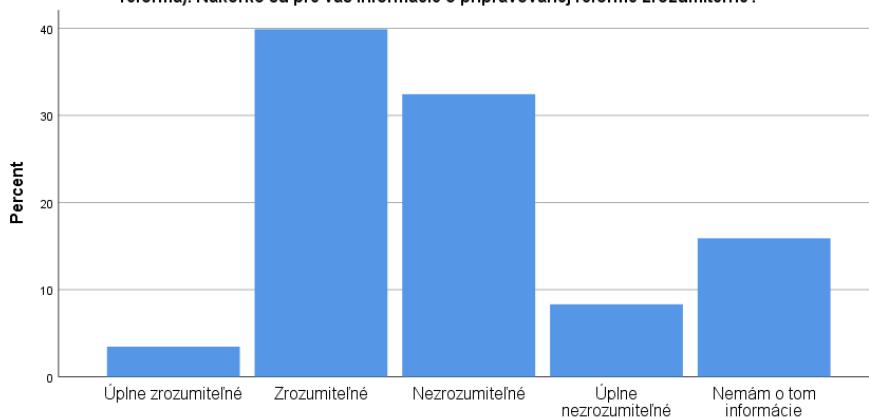
Na postoje učiteľov ku kurikulárnej reforme sme sa pýtali pomocou piatich otázok, ktoré mapovali vnímanie zrozumiteľnosti informácií o reforme, celkový pohľad na reformu, ako aj na niektoré z akcentov reformy (zameranie na kompetencie, rozdelenie organizácie vzdelávania na cykly). Pohľad na tabuľku početností jednotlivých odpovedí (Tab. 1) naznačuje, že vo vzorke prevažujú pozitívne, príp. neutrálne hodnotenia reformy nad negatívnymi. Ako problém sa ukazuje skôr zrozumiteľnosť informácií o reforme, kde necelých 41 % učiteľov hodnotilo informácie o reforme ako nezrozumiteľné až úplne nezrozumiteľné (oproti asi 43 %, ktorí ich hodnotia ako zrozumiteľné až úplne zrozumiteľné). Zvyšných asi 16 % o reforme nemá informácie.

Tab. 1 Početnosti odpovedí na položky týkajúce sa reformy kurikula

P79. V súčasnosti pripravuje Ministerstvo školstva reformu obsahov a foriem vyučovania (tzv. kurikulárna reforma). Nakoľko sú pre vás informácie o pripravovanej reforme zrozumiteľné?		Úplne zrozumiteľné	Zrozumiteľné	Nezrozumiteľné	Úplne nezrozumiteľné	Nemám o tom informácie	Spolu
	N	32	369	300	77	147	925
	f [%]	3,5	39,9	32,4	8,3	15,9	100,0
P80. Celkovo reformu obsahov a foriem vyučovania hodnotím		Veľmi pozitívne	Pozitívne	Neutrálne	Negatívne	Veľmi negatívne	Spolu
	N	46	232	440	178	29	925
	f [%]	5,0	25,1	47,6	19,2	3,1	100,0
P81. Rozdelenie na cykly oproti „tradičným“ stupňom hodnotím		Veľmi pozitívne	Pozitívne	Neutrálne	Negatívne	Veľmi negatívne	Spolu
	N	42	213	396	226	48	925
	f [%]	4,5	23,0	42,8	24,4	5,2	100,0
P82. Zameranie na rôzne gramotnosti (napr. jazykovo-komunikačná, matematická, bádateľská a pod.) hodnotím		Veľmi pozitívne	Pozitívne	Neutrálne	Negatívne	Veľmi negatívne	Spolu
	N	83	373	354	93	22	925
	f [%]	9,0	40,3	38,3	10,1	2,4	100,0
P83. Ako pozitívne resp. negatívne vnímate nasledovné oblasti? Očakávam, že pripravovaná reforma prinesie zmenu		Pozitívnym smerom	Neprinesie žiadnu zmenu	Negatívnym smerom			Spolu
	N	377	396	152			925
	f [%]	40,8	42,8	16,4			100,0

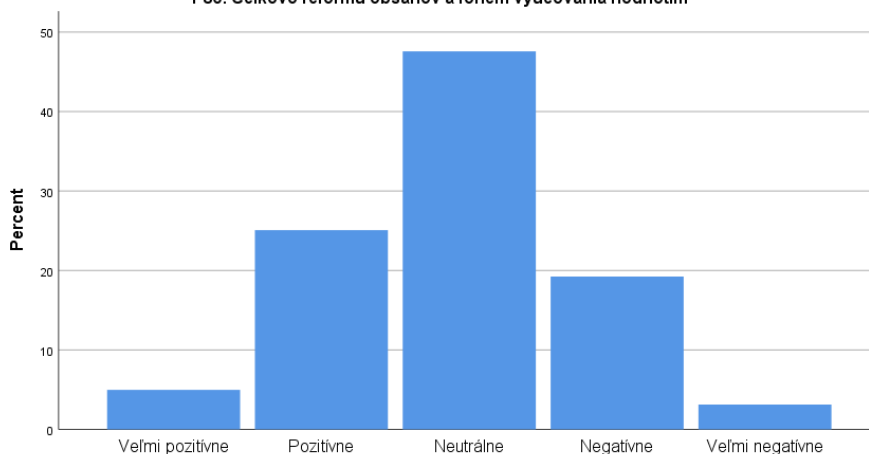
Graficky tieto výsledky ilustrujú nasledujúce stĺpcové grafy (Obr. 1 a-e):

P79. V súčasnosti pripravuje Ministerstvo školstva reformu obsahov a foriem vyučovania (tzv. kurikulárna reforma). Nakoľko sú pre vás informácie o pripravovanej reforme zrozumiteľné?

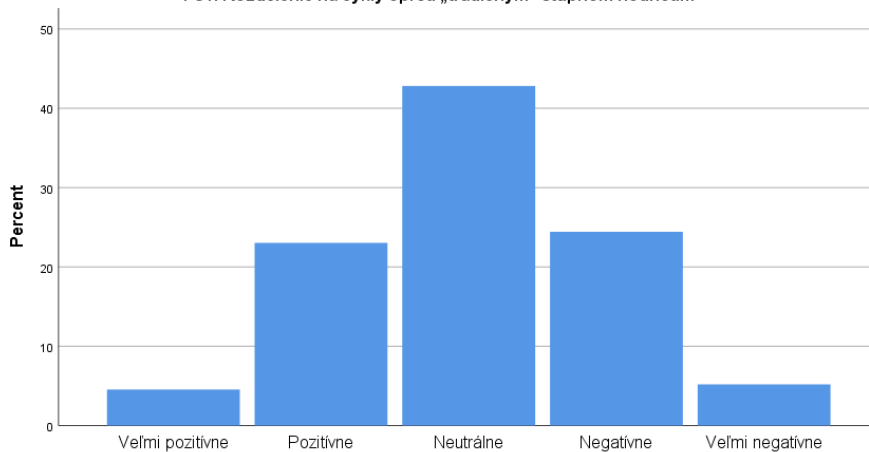
P79. V súčasnosti pripravuje Ministerstvo školstva reformu obsahov a foriem vyučovania (tzv. kurikulárna reforma). Nakoľko sú pre vás informácie o pripravovanej reforme zrozumiteľné?

P80. Celkovo reformu obsahov a foriem vyučovania hodnotím

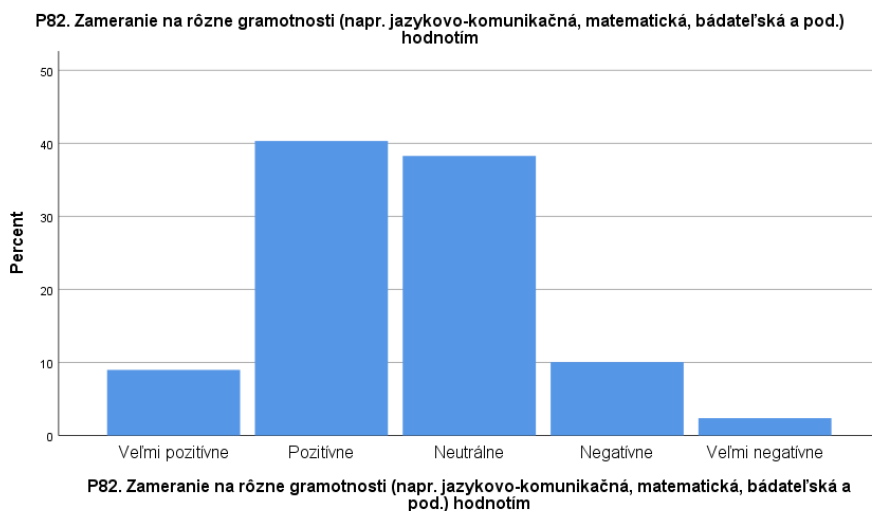

P80. Celkovo reformu obsahov a foriem vyučovania hodnotím

P81. Rozdelenie na cykly oproti „tradičným“ stupňom hodnotím

P81. Rozdelenie na cykly oproti „tradičným“ stupňom hodnotím

Obr. 1a-e Početnosti odpovedí na jednotlivé otázky týkajúce sa kurikulárnej reformy

Tieto odpovede sú navzájom mierne až silnejšie korelované (tabuľka Tab. 2 uvádza hodnoty Kendallovo τ ako mieru vzájomného vzťahu ordinálnych veličín). Môžeme to chápať tak, že **tí, ktorí pozitívne hodnotia jeden konkrétny aspekt reformy, majú spravidla sklon hodnotiť pozitívne aj ostatné, a naopak.**

Zároveň pozorujeme miernu až silnejšiu koreláciu pozitívneho hodnotenia jednotlivých aspektov reformy s celkovou otvorenosťou voči zmenám (Tab. 3). Na druhej strane, hoci korelácie medzi jednotlivými aspektmi reformy a spokojnosťou s prácou učiteľa vychádzajú (v dôsledku pomerne veľkej vzorky) štatisticky signifikantne, tieto korelácie sú veľmi slabé. Inými slovami, **zatiaľ čo spokojnosť s prácou učiteľa súvisí s pozitívnym prijímaním kurikulárnej reformy len veľmi slabo, celková otvorenosť voči zmenám s prijímaním reformy súvisí výraznejšie.**

Tab. 2 Vzájomné korelácie medzi položkami týkajúcimi sa kurikulárnej reformy

	P79. Zrozumiteľnosť zmien	P80. Celkové hodnotenie	P81. Cykly	P82. Gramotnosti	P83. Hodnotenie zmeny
P79. Nakoľko sú pre vás informácie o pripravovanej reforme zrozumiteľné?	1	,358**	,271**	,294**	,311**
P80. Celkovo reformu obsahov a foriem vyučovania hodnotím	,358**	1	,644**	,569**	,572**
P81. Rozdelenie na cykly oproti „tradičným“ stupňom hodnotím	,271**	,644**	1	,443**	,511**
P82. Zameranie na rôzne gramotnosti (napr. jazykovo-komunikačná, matematická, bádateľská a pod.) hodnotím	,294**	,569**	,443**	1	,464**
P83. Očakávam, že pripravovaná reforma prinesie zmenu pozitívnym či negatívnym smerom	,311**	,572**	,511**	,464**	1

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Tab. 3 Korelácie položiek o kurikulárnej reforme so škálami postoja ku zmenám a spokojnosti s prácou učiteľa

Korelácie: Kendallovo τ	Hrubé skóre: postoj k zmenám	Hrubé skóre: spokojnosť s prácou učiteľa
P79. V súčasnosti pripravuje Ministerstvo školstva reformu obsahov a foriem vyučovania (tzv. kurikulárna reforma). Nakoľko sú pre vás informácie o pripravovanej reforme zrozumiteľné?	,260**	,142**
P80. Celkovo reformu obsahov a foriem vyučovania hodnotím	,400**	,148**
P81. Rozdelenie na cykly oproti „tradičným“ stupňom hodnotím	,331**	,110**
P82. Zameranie na rôzne gramotnosti (napr. jazykovo-komunikačná, matematická, bádateľská a pod.) hodnotím	,338**	,152**
P83. Ako pozitívne resp. negatívne vnímate nasledovné oblasti? Očakávam, že pripravovaná reforma prinesie zmenu	,430**	,198**

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Vzťah postojov k reforme s pozíciou učiteľa v školskom systéme

Ďalší rozbor bude zameraný na to, či postoje učiteľov voči reforme súvisia s príslušnosťou k typu školy, na ktorej pôsobia, s funkciou na škole, prípadne s predmetom, ktorý vyučujú. Pri type školy sme vylúčili odborné učilišťa, špeciálne stredné školy, športové gymnáziá a iné školské zariadenia, keďže tie boli zastúpené len veľmi malým počtom učiteľov. Pri analýze odpovedí podľa typu školy tak počítame len s redukovanou vzorkou $N_{red} = 913$ učiteľov.

Odpovede na jednotlivé otázky o kurikulárnej reforme vôbec **nesúvisia s typom školy** a zväčša ani s vyučovanými predmetmi. V jednotlivých prípadoch to však môže byť odlišné. V nasledujúcich tabuľkách uvádzame len tie prípady, kedy bol zistený aspoň malý, no štatisticky významný rozdiel. Jedným z takých prípadov je rozdielny postoj učiteľov prírodovedných alebo technických predmetov oproti ostatným v názore na rozdelenie vzdelávania na cykly oproti stupňom (Tab. 4; Cramérovo $V = 0,121$; $p = 0,009$).

Tab. 4 Rozdielne postoje k rozdeleniu na cykly podľa skupiny vyučovaných predmetov

			P81. Rozdelenie na cykly oproti „tradičným“ stupňom hodnotím					
			Veľmi pozitívne	Pozitívne	Neutrálne	Negatívne	Veľmi negatívne	Spolu
Vyučovaný predmet: Prírodné alebo technické vedy (prírodopis, fyzika, chémia, informatika a pod.)	nie	N	33	156	282	136	36	643
		f [%]	5,10%	24,30%	43,90%	21,20%	5,60%	100,00%
	áno	N	9	57	114	90	12	282
		f [%]	3,20%	20,20%	40,40%	31,90%	4,30%	100,00%
Spolu		N	42	213	396	226	48	925
		f [%]	4,50%	23,00%	42,80%	24,40%	5,20%	100,00%

O niečo častejšie odmietavý názor prejavujú tí istí učitelia aj na plánované zameranie na gramotnosti (Tab. 5; Cramérovo $V = 0,102$; $p = 0,048$). Tu je však tento rozdiel na hranu štatistickej aj vecnej významnosti.

Tab. 5 Rozdielne postoje k zameraniu na gramotnosti podľa skupiny vyučovaných predmetov (prírodné a technické vedy)

			P82. Zameranie na rôzne gramotnosti (napr. jazykovo-komunikačná, matematická, bádateľská a pod.) hodnotím					
			Veľmi pozitívne	Pozitívne	Neutrálne	Negatívne	Veľmi negatívne	Spolu
P7. Vyučovaný predmet: Prírodné alebo technické vedy (prírodopis, fyzika, chémia, informatika a pod.)	nie	N	59	261	256	52	15	643
		f [%]	9,20%	40,60%	39,80%	8,10%	2,30%	100,00%
	áno	N	24	112	98	41	7	282
		f [%]	8,50%	39,70%	34,80%	14,50%	2,50%	100,00%
Spolu		N	83	373	354	93	22	925
		f [%]	9,00%	40,30%	38,30%	10,10%	2,40%	100,00%

Zmena organizácie na cykly oproti stupňom častejšie prekáža vyučujúcim vo funkcii triednych učiteľov/iek, hoci je tento rozdiel opäť minimálny (Tab. 6; Cramérovo $V = 0,124$; $p = 0,007$).

Tab. 6 Rozdielne postoje k rozdeleniu na cykly podľa triednictva

			P81. Rozdelenie na cykly oproti „tradičným“ stupňom hodnotím					Spolu
			Veľmi pozitívne	Pozitívne	Neutrálne	Negatívne	Veľmi negatívne	
P8. Pozícia v rámci pedagogického zboru - Triedny/a učiteľ/ka	nie	N	17	118	187	106	13	441
		f [%]	3,90%	26,80%	42,40%	24,00%	2,90%	100,00%
	áno	N	25	95	209	120	35	484
		f [%]	5,20%	19,60%	43,20%	24,80%	7,20%	100,00%
Spolu		N	42	213	396	226	48	925
		f [%]	4,50%	23,00%	42,80%	24,40%	5,20%	100,00%

Triedni/e učiteľia/lky očakávajú tiež trochu častejšie, že pripravovaná reforma prinesie zhoršenie stavu. Tento rozdiel oproti ostatným učiteľom je síce tiež štatisticky signifikantný, ale veľmi slabý až zanedbateľný (Tab. 7; Cramérovo V = 0,091; p = 0,021).

Tab. 7 Očakávané zhoršenie stavu podľa triednictva

			P83. Ako pozitívne resp. negatívne vnímate nasledovné oblasti? Očakávam, že pripravovaná reforma prinesie zmenu			
			Pozitívnym smerom	Neprinesie žiadnu zmenu	Negatívnym smerom	Spolu
P8. Pozícia v rámci pedagogického zboru - Triedny/a učiteľ/ka	nie	N	194	189	58	441
		f [%]	44,00%	42,90%	13,20%	100,00%
	áno	N	183	207	94	484
		f [%]	37,80%	42,80%	19,40%	100,00%
Spolu		N	377	396	152	925
		f [%]	40,80%	42,80%	16,40%	100,00%

Ak sa pýtame, či existuje skupina vyučujúcich, ktorí pripravované reformy vítajú (mierne) častejšie než iní, potom k nim patria vyučujúci predmetov podliehajúcich plošnému testovaniu (vyučovací jazyk alebo matematika). Konkrétne sa to týka zamerania výučby na rôzne gramotnosti. Opäť však ide o veľmi malý rozdiel (Cramérovo V = 0,107; p = 0,032).

Tab. 8 Rozdielne postoje k zameraniu na gramotnosti podľa skupiny vyučovaných predmetov (predmety podliehajúce plošnému testovaniu)

			P82. Zameranie na rôzne gramotnosti (napr. jazykovo-komunikačná, matematická, vedecká a pod.) hodnotím					
			Veľmi pozitívne	Pozitívne	Neutrálne	Negatívne	Veľmi negatívne	Spolu
P8. Pozícia v rámci pedagogického zboru - Učiteľ/ka predmetov podliehajúcich plošným testovaniám (vyučovací jazyk alebo matematika)	nie	N	48	278	264	67	16	673
		f [%]	7,10%	41,30%	39,20%	10,00%	2,40%	100,00%
	áno	N	35	95	90	26	6	252
		f [%]	13,90%	37,70%	35,70%	10,30%	2,40%	100,00%
Spolu		N	83	373	354	93	22	925
		f [%]	9,00%	40,30%	38,30%	10,10%	2,40%	100,00%

Závery

Výskum sme vykonali dotazníkovou formou na vzorke N = 925 učiteľov tak, aby vzorka pokrývala rôzne typy škôl vrátane špeciálnych vo všetkých regiónoch, aby zahŕňala učiteľov v rôznych pozíciách (vrátane príslušnosti k vedeniu školy, triednictva a učiteľstva rôznych predmetov). Vzorka zahŕňala aj vyučujúcich na stredných školách, keďže od nich sa očakáva, že vo výučbe budú nadväzovať na to, čo sa žiaci naučili na základných školách. Okrem postojov k pripravovanej reforme sme sledovali aj celkový postoj ku zmenám na škole a spokojnosť s učiteľským povoláním. Na základe týchto informácií môžeme konštatovať nasledujúce zistenia:

1. Nedá sa povedať, že by učelia na Slovensku boli v masívnej miere nespokojní so svojím povoláním. Rozdelenie je skôr symetrické s miernym posunom k spokojnosti. Taktiež sa nedá povedať, že by väčšina učiteľov a priori odmietala zmeny na škole; opäť je rozdelenie symetrické s veľmi miernym posunom k otvorenosti voči zmenám (viď správu venovanú metodológii; Mentel, Jerotijević, & Vorlíček, 2023).
2. Tí, čo sú otvorenejší voči zmenám, vo všeobecnosti majú sklon vnímať aj pripravovanú reformu pozitívnejšie. So spokojnosťou s učiteľskou profesiou to až tak nesúvisí.
3. Vo všeobecnosti u učiteľov prevláda voči pripravovanej reforme neutrálny až mierne pozitívny postoj. Presnejšie, ak ignorujeme neutrálne postoje, tak nad pozitívnymi mierne prevažujú negatívne postoje len voči zmene organizácie výučby na cykly.
4. Zmena organizácie vyučovania na cykly je mierne negatívnejšie hodnotená jednak u vyučujúcich prírodovedných a technických predmetov (nie však matematiky), jednak u triednych učiteľov.
5. Učelia prírodovedných a technických predmetov mierne častejšie negatívne hodnotia aj dôraz na gramotnosti. Naopak, dôraz na gramotnosti mierne častejšie pozitívne hodnotia vyučujúci predmetov podliehajúcich plošnému testovaniu (matematiky a vyučovacích jazykov).
6. Medzi tými, čo celkový očakávaný vplyv reformy hodnotia negatívne, sa mierne častejšie objavujú triedni učelia (vyše 19 % oproti asi 13 % tým, čo nie sú triednymi učiteľmi). Celkovo však viac než dvojnásobok učiteľov (spolu necelých 41 %) očakáva, že reforma prinesie pozitívnu zmenu. Ešte o čosi početnejšia (necelých 43 %) je však skupina, ktorá neočakáva zlepšenie ani zhoršenie.
7. Určitý problém je informovanosť o reforme; pomerne veľká časť učiteľov hodnotí informácie o reforme ako nezrozumiteľné, pričom až 16 % učiteľov o reforme nemá informácie. Odpovede na jednotlivé otázky o reforme (vrátane tejto) pritom nesúvisia s typom školy, na ktorej učiteľ pôsobí.

Literatúra

Mentel, A., Jerotijević, D., & Vorlíček, R. (2023). *Metodológia kvantitatívneho výskumu a opis vzorky*. Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav sociálnej antropológie.

Vorlíček, R. (2023). *Aktéri v školstve o vyučovaní počas pandémie a o kurikulárnej reforme. Správa z kvalitatívneho výskumu*. Univerzita Komenského v Bratislave, Fakulta sociálnych a ekonomických vied, Ústav sociálnej antropológie.